

ועוד זאת יש לומר, מה טעם אמרו חכמים עקירה בטעות אינה עקירה – כי אומדים דעתו שאילו היה יודע מה הוא, היה עושה לשמו, וכאן אילו ידע מתחילה שהיא עולה, היה עושה למעלה, אך עתה שעשאה למטה, הרי אם תשאר עולה תהא פסולה, ואם תמשך ותנתק לחטאת תהא כשרה, אם כן ודאי טוב לו שתשאר במחשבתו שחשב בה ותיעשה חטאת, ולא תהא עולה ותיפסל. הלכך בזה גם מחשבה בטעות מחשבה היא, שעל ידה היא מתכשרת.

וכיון שכך, לפי מסקנת הסוגיא שמודה ר' יהושע שעולה שעשאה כחטאת אינה עולה לבעלים לחובה, אם כן, אף אם תשאיר את מחשבתו לשם חטאת – חטאת פסולה היא, שוב חוזר הדבר לעקירה בטעות כבכל מקום, ואין כאן עקירה. ויוצא אם כן שבכל האופנים הללו שבמשניות במסכת קנים – מועלים בהם, כיון שעל ידי טעות נעקרו. [וכן לפי התירוץ הראשון בגמרא, כיון שגם כשמולקן לשם חטאת – פסולין, אם כן סתמן לשמן הם עומדים ואין כאן עקירה] (אור שמח הל' פסולי המוקדשין ז,ו).
ע' גם ב'קרבן אורה' שהעיר על השוואת הגמרא, וכתב 'יש ליישב'.

*

'... קינים תעשה את התיבה' – היינו שלא תשתכר, רק תהא בישוב הדעת, כי קנים הוא חדרים, כמו מי שיש לו חדרים הרבה צריך שיהיה לו ישוב הדעת לידע מקום כל חדר ותשמיו. וגם מסכת קנים מורה על זה, ולכן מי שאין לו ישוב הדעת ולב טהור, אינו מבין לאמיתם את עומק דברי תורה הנמצא במסכת קנים' (מתוך מי השילוח ח"א פר' נח).

'... והנה באתי עד הלום לפרש בעזרת אבינו שבשמים, מסכת קינין החמורה שבחמורות שבכל הש"ס, בפירוש מספיק מזוקק שבעתיים, אשר עד הנה לא זכיתי לראות עוד על מסכת זו פירוש שלם אשר יפלש כל סתרי תעלומותיו. וביחוד מאן גבר ומאן גבר למשרי כל קטרין בשלש משניות אלו האחרונות... שמעו גם בעלי תריסי התורה – וירגזון, חיל אחז יושבי גזית מדרשות, כי גם דדלו דיילי גם בהון נפל סתר פתר, כי גם שרים עצרו במילין, ולוחמי מלחמת התורה כף ישימו לפיהם, יודו ולא בושו, כי בסלע המחלקות הזה, הנה קהה הברזל חרבותם, כי סגור ומסוגר המסכת זאת כעיר בצורה, וכבריא ארמון נצורה, וסובו ורובו בעלי חיצים, וישיבו חרבותם אל נדנה... ' (מתוך דברי סיום של הג"ר ישראל לפשיץ, לפירושו 'תפארת ישראל' קינין).

דפים סז – סח

כללים ושיטות

מבוא ומעט כללים לעניני קינין המבוארים בסוגיא

א. קרבנות העוף אינם אלא שנים: חטאת ועולה. החטאת – לעולם אינה באה אלא בחובה. והעולה – פעמים חובה ופעמים נדבה.

ב. קרבן העוף הבא בחובה, בדרך כלל בא כזוג עופות יחדיו, האחד חטאת והאחד עולה. מלבד יולדת עשירה, המביאה כבש לעולה ועוף לחטאת.

ואלו הן החייבים בקרבנות העוף: יולדת, מצורע עני, זב, זבה, נזיר שנשטמא, וכן עני שנתחייב קרבן 'עולה ויורד' (שמייעת קול, ביטוי שפתיים, או טומאת מקדש וקדשיו).
גר שמתגייר מביא עולת בהמה, אך יכול להביא שני עופות לעולה (עפ"י כריתות ח-ט).

ג. מתנדב אדם להביא עוף לקרבן, ולעולם הוא בא עולה (ואין אשם ושלמים בעופות). ויכול להתנדב כמה עופות שרצה, אחד או שנים או יותר.

ד. זוג העופות קרוי 'קן'. עוף בודד קרוי 'פרידה'.
'קן מפורשת' – שכבר נקבע איזה עוף יבוא לחטאת ואיזה לעולה.
הקביעה נעשית בשעת לקיחת הקן על ידי בעליו, מפרש ואומר: זו לחטאת וזו לעולה. ואם לא פרש, הכהן בשעת עשייתו הרי הוא קובע מה החטאת ומה העולה.
קן שאינה מפורשת קרויה 'קן סתומה'.

ה. קרבנות העוף אינם אלא משני מינים מכלל העופות: תורים (גדולים בלבד) או בני יונה (קטנים בלבד).

קן החובה – לעולם הוא בא מאותו המין, או שני תורים או שני בני יונה.
הביא פרידה אחת לחובתו ממין מסוים – צריך להביא הפרידה האחרת מאותו המין, כאמור. הביא עולה ממין אחד, כגון תור, ואח"כ הביא חטאת מבני היונה – לא יצא ידי חובתו. ומה עליו לעשות? לדעת חכמים, יביא שוב עולה ממין החטאת, שהכל נקבע לפי החטאת. לדעת בן עזאי – הכל הולך אחר הראשון, וחייב להביא חטאת נוספת, שחטאתו הראשונה – פסולה.
מדברי רש"י מבואר שגם המתנדב להביא 'קן' – צריך להביא שתי פרידות מאותו המין. ואולם מהרמב"ם משמע שרשאי להביאו משני מינים.

[בחדושי מרן רי"ז הלוי (מעה"ק יד, ב) באר בהרחבה שיטת רש"י, שאין לקרבן עוף בשלמותו אלא בזוג. ואעפ"י שנתרבה מן הכתוב שאפשר לנדב פרידה אחת בלבד – זהו חידוש דין מסוים והוא כמין נדבה בפני עצמו שנתרבה מ'והקריבו', אבל סתם קרבן עוף, לעולם הוא 'קן', ואין שם 'קן' אלא בשנים מאותו המין].
נתחייב בהבאת מין מסוים – אינו יוצא בהבאת מין אחר. שכה ולא ידע איזה מין נדר – מביא שני קינים, לצאת מידי ספקו.

ו. מי שנתחייב בקרבן-העוף, ובנוסף נדר להביא קן לקרבן – מבואר מדברי רש"י שהקן הקרב ראשון – הוא זה הבא לחובה, והקרב אחרון – לנדבה. [וגם בזה נראה מדברי הרמב"ם שחולק].

ז. כבר למדנו שהעולה והחטאת מעשיהם ומקומם שונים זו מזו, והכשר בזו פסול בזו. ולכן אם הכהן החליף את העולה ועשאה כחטאת, שסבר שהיא חטאת – פסול, וצריכים להביא פרידה נוספת לעולה. וכן להפך.

בספק פסול – חייב להביא עוף נוסף לצאת מן הספק. אלא שכשמביא חטאת מפני הספק – אינה נאכלת לכהנים, שמא לא היה מחויב בה, והרי היא 'נבילה' וגם 'חולין בעזרה'.
לדברי רבי יהושע, עולה שעשאה כמעשה חטאת ולשם חטאת – אין בה מעילה, כאילו היתה חטאת כשרה. ואעפ"כ לא עלתה לבעלים לשם חטאת, (מן התורה או מדרבנן. עתוס'). כך היא מסקנת הסוגיא.

דף סח

'קבעה נדרה – צריכה שתביא עוד חמש פרידין למעלה' – פרש רש"י, לפי שצריכה להביא נדבתה עם עולת חובתה ביחד, לכך בנוסף לשני הקינין שחייבת מחמת ספק נדבתה, צריכה להביא עוד שלישי, לתשלום קביעתה שעם הנדר.

ואף על פי שכבר נפטרה מחובתה, ומה תועלת בהבאת עולת חובה שאינה עליה חובה – צריכים לפרש שמכל מקום כיון שרצתה להרבות קרבן גדול, ששתי פרידות יהיו מוספות על חובתה, לכן לא יצאה ידי חובת נדרה זה, להביא קרבן גדול, שלש ביחד (שפת אמת).

דחה שם את דברי ה'תפארת ישראל' (במשניות קינין) שכתב שלא יצאה ידי חובת העולה בהקרבה הראשונה – ומלבד שתמה על כך מצד הסברה, גם הוכיח מדעת בן עזאי שאין הדבר כן, מכך שהצריך להביא ב' חטאות, כדי שתביא חטאת ממין העולה שכבר הביאה – הרי שהעולה כשרה.

'אימר דאמר ר' יהושע, לאפוקה מידי מעילה, למיסק ליה לחובה מי אמר' – ע' בתוס' שני פירושים אם הוא פסול מן התורה ובכל זאת אין מועילין, או שמא מן התורה הקרבן כשר ומדרכבן לא עלה לחובתו. ובשפת אמת (לעיל טו:) כתב מצד הסברה שנראה שהקרבן כשר, ונאכל לכהנים, ולכך אין בו מעילה, אלא שמכל מקום לא עלה לחובתו, ושמא קיימת דרשה כלשהי שאין יוצאים בקרבן זה ידי חובה. (ויש לדייק מלשון רש"י טו. ד"ה תימשך) שהיא חטאת פסולה ואינה נאכלת לכהנים, וכן פשוט הדבר אצל שאר המפרשים).

'מ'לק בסכין... מטמא בבית הבליעה' – שהרי זו נבלה. ואף אם ננקוט ששבירת מפרקת אינה עושה נבלה, אין אומרים כשחותך הסימנים יהא כשוחט טריפה שאינה מטמאה בבית הבליעה – מפני שאין זו שחיטה כלל, אם משום 'חלדה' (רב הונא – שהסכין מכוסה בשעת השחיטה); אף כאן הסכין נינעצת תחת העצם בשעת חיתוך סימנים וגם אין בית השחיטה מגולה. או מפני שחותך הסימנים מלמטה למעלה. עתו' כאן ובחולין כ: ובמפרשים), או משום 'דריסה' – שבמליקה הוא דוחק ודורס ואינו מוליך ומביא כבשחיטה (רבא. ע' חולין כ:).

[ולפי הדעה האחרונה, אם שחט בסכין מן העורף בהולכה והבאה, כל שלא חתך רוב בשר עם המפרקת עד שלא חתך הסימנים – אינה מטמאה, שאינה נבלה אלא טריפה שנשחטה. ואולם הלכה כרב הונא ואף בזה טמאה משום שהחליד ואין כאן שחיטה כלל. ע' יו"ד כ,ג. בחדושי רעק"א].

(ע"ב) 'שנסמית עינה' – כתבו התוס' (כאן ובקדושין כד. וע"ש בסוגיא) שסמיות העין לבדה, כאשר היא קיימת במקומה – אינה פוסלת את העוף, שאין נחשב 'מחוסר אבר' אלא כאשר נחטטה העין ונחסרה מן הגוף.

ואולם נראה שאין הדבר מוסכם (ערש"י כאן ובלשון הרמב"ם הל' איסורי מזבח ג,א; מנחת חינוך רפו, יב. וע"ע במוזבא בקדושין שם. ובאבני נזר (או"ח נח, טו) באר דברי רש"י כאן באופן שאינו חולק על התוס').

'אמר רב: שמאל ולילה אין מטמאין בבית הבליעה. זר וסכין – מטמאין' – כולם שנינו במשנה, ולא בא רב להשמיענו אלא זר שלא שנינו, ובא רב להשוותו לסכין (פסקי הרי"ד). וע' תוס' נדה לו. שהעירו על כעין זה. ובספר 'מחקרים בברייתא ובתוספתא' (לר"ח אלבק. עמ' 161) פרש שבא רב לאפוקי מגרסת התוספתא שהיא הפכית למשנה. ע"ש. ואולם מפרשי התוספתא כתבו שהגרסא שם משובשת.

‘זהאמר ר’ זירא: שחיטת פרה בזר – פסולה... שאני פרה דקדשי בדק הבית היא – ולא כל דכן הוא, קדשי בדק הבית בעו כהונה, קדשי מזבח מיבעיא?! – אמר רב שישא בריה דרב אידי: מידי דהוה אמראות נגעים, דלאו עבודה היא ובעיא כהונה’ – ועתה לפי זה יש לומר שאע”פ ששחיטת פרה צריכה כהונה, אינה צריכה בגדי כהונה ולא קידוש ידים ורגלים, דומיא דמראות נגעים שאין צריך שם אלא כהן. ורק שאר עבודותיה, מקבלה ואילך, טעונות בגדי כהונה וקידוש יו”ר כשאר עבודות (עפ”י חזון איש פרה ח; כלי חמדה חקת; קהלות יעקב מנחות א).
ואולם יש שסוברים שגם שחיטת הפרה, כיון שנתרבתה לכהונה הריהי כשאר עבודות וצריכה בגדי כהונה וכו’ (כן הביאו מהתוס’ ישנים וגבורת ארי יומא מב, ועוד. ע’ בכל זה בספר חזון דעה שם, עמ’ רעג).

‘ככתבם וכלשונם’

‘זהו שאמרו: כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו ז’ –

‘... עוד ירמוז על דרך קודשא-ברוך-הוא וישראל כלהו חד (וזהו ח”ג ע”ג) – כי ה’ אחד וישראל הם גם כן אחד, כאמור (דברי הימים – א י”ז, כ”א): ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ונאה לאחד לדבק באחד. וידוע דכל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, וקודשא-ברוך-הוא ברא ישראל וברא אומות, ושבעה עממין הם שורש כל השבעים אומות, וזהו (נחמיה ט, ז) וזרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו’ וממילא ימסרו כל האומות בידם, וזהו הן בגשמיות הן ברוחניות, היינו כשישראל ח”ו אין עושין רצונו של מקום אזי הם מצירים לישראל הן בעסק פרנסה ובשאר צרות, וברוחניות – היינו מחשבות זרות, מבחינת ז’ עממין שהם החלק הרע מז’ ימי הבנין, ונופל בהן האדם ומבלבלין את ישראל מעבודתם ומלימוד תורתם. אך כשישראל הם דבקים בה’ אזי נכנסים ברזא דאחד ויוצאים מגדר שבעה עממין וממילא בטלים מהם כל הצרות הן בגשמיות הן ברוחניות.

וזה יש לפרש הרמוז בגמרא (זבחים ט”ח): כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה – היינו, כשהוא במדריגת ‘חי’ ודבוק בחי החיים אז ‘קולו אחד’, היינו כל בחינת קול שמוציא, הן בפיו הן בידו הן בכל דבר, הכל הכוונה בו ‘אחד’ בדביקות לה’ אחד, כי הם דבקים תמיד בה’, ואחד באחד יגשו. ‘וכשהוא מת’ – היינו כשנופל ממדריגתו אזי ‘קולו שבעה’ – היינו כנ”ל, לבחינת שבעה עממין, מתפרד מחשבתו לאיזה בחינה מן הרע שבשבעת ימי הבנין כנ”ל ובאים מחשבות זרות ומבלבלים אותו מעבודתו.

וזה יש לומר שמרמזו כאן: הן עם לבדד ישכן היינו כשהם בבחינת בודד ואחדות ודביקות בה’ אחד ואזי הם נפרדים מן הו’ עממים ולכן ובגוים לא יתחשב – היינו בטלים ממנו המחשבות זרות הבאים מבחינת ז’ עממין רק מדבקים עצמם באחד בלי שום פניה ומחשבה זרה כנ”ל, וממילא גם בגשמיות כל הקליפות נכנעים תחת ידם ויתפרדו כל פועלי און’ (דגל מחנה אפרים – בלק ד”ה עוד).

‘ע”ב) תורין שלא הגיע זמנן ובני יונה שעבר זמנן’ –

‘... אבל רצה בתורים הגדולים – בעבור פרישותן והדבקים בידוע מהם, שכיון שאבד בן זוגו – לא ידבקו באחר לעולם. וכן ישראל – דבוקים בה’ אלקיהם ולא ידבקו באל אחר לעולם. אבל

היונים קנאים מאד ובקנאתם יתפרדו ויחליפו, על כן לא בחר בהם אלא הקטנים, קודם שיזדווגו – כי היונה בקטנותה או תוספת אהבה בקן גידוליה יותר משאר העופות. והזכירו רבותינו כי כל העופות, אם יגע אדם בקן שלהם לקחת משם אפרוחים או ביצים – יעזבוהו ולא יקננו בו לעולם, והיונה לא תעזבנו בשום ענין. וכן ישראל – לא יחליפו בוראם ותורתו לעולם אלא או יהודי או צלוב (לשון הרמב"ן ויקרא א.י.ד. וע"ש בפרוש חזקוני).

*

'לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה' והכשירן הכתוב לגבי מזבח' (ב"ק צג.).

דף סט

'יכול תהא מליקה שהיא לפני מטמאה בבית הבליעה, תלמוד לומר... – יש מפרשים שמדובר כאן על מליקת פסולין, שאם במליקה כשרה – הלא היא נאכלת לכהנים וודאי אינה מטמאת (פסקי הרי"ד. וכן משמע בתוס' לעיל סח. ד"ה מלק. וכ"ה ברש"י מכת"י הגדפס על הגליון).
ואולם מרש"י (בד"ה הא. וע' גם בד"ה אף) משמע שמפרש על עולת העוף, שאינה נאכלת, ולא על מליקה פסולה.

[בספר בית הלוי (ח"א ב) כתב להוכיח מדברי רש"י שנבלת עוף הגם שמתמאת בבית הבליעה, אינה נידונית כחפצא של טומאה, כמו שרץ ונבילת בהמה, ואין איסור בהכנסתה למקדש – שאם כן ודאי לא היה עולה על הדעת שמליקת עולת העוף תטמא בבית הבליעה, שהרי עשייתה בעזרה. וכשם שפשוט לענין חטאת העוף שאינה מטמאת, מכך שנאכלת, כמו כן עולת העוף לא תטמא מכך שנעשית בעזרה – אלא ודאי נבלת עוף מותר להכניס לעזרה (והוכיח עוד מנזיר כט.). ויש שכתבו לדחות הוכחותיו באופנים שונים – ע' נאות יעקב (לגר"י כהנא שפירא. דף סט); אחיעזר ח"ב ז,ב; הר צבי. וע"ע בסמוך].
ובקרבן אורה צדד לפרש באופן מיוחד [דלא כהראשונים] שהמדובר כאן על כל מליקת קדשים, שאע"פ שהותרה לאכילת כהנים ולמזבח – הוה אמינא שטומאתה אינה בטלה.
פירוש נוסף מובא ב'זבח תודה', שהמדובר על חטאת העוף שאכלוה זרים, שאע"פ שאינה מטמאה כהנים שאכלוה, מפני שהותרה להם, אך אם אכלה זר – הוה אמינא שתטמא.
וע"ע בענינים אלו באחיעזר ח"ב ז,ג-ד; שו"ת משנת ר' אהרן מב.

'אמר רבא: אם הועילה לו שחיטת חוץ לחייבו כרת, לא תועיל לו לטהרה מידי נבילה?' – אף על פי שרבא עצמו סובר בכל מקום 'כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני', ואם כן הלא יש לומר שאף על פי שחייב משום 'שחוט חוץ', לא תועיל לו שחיטתו לטהרו מטומאת נבילה? –
יש לומר היות וההורג או המולק קדשים בחוץ אינו חייב משום 'שחוט חוץ' אלא השוחט בלבד, הרי שיצא לידון כ'שחיטה' ולא כ'נבילה', ואם כן אף לענין טומאת נבלות אינו נידון כנבילה אלא כשחיטה (עפ"י הר צבי. עע"ש).

וע' אגרות משה (קדשים-טהרות כז,ג) שבאר שהוכחת רבא אינה משום שקראתה תורה בשם 'שחיטה', אלא מכך שהועילה השחיטה לחייבו כרת. ע"ש. וע"ע אבני נזר (יר"ד יב,א) שגילה הכתוב בשחוט חוץ שבשחיטה אין אומרים סברת 'אי עביד לא מהני'. וע"ע בזכר יצחק (מו) בבאור הענין.